

7. ביטוח נפגעי עבודה

א. גמלאות ענף נפגעי עבודה

ביטוח נפגעי עבודה נועד לפצות מבוטחים¹ שנפגעו בעבודה, בתאונה² או חלו במחלת מקצוע³, בגין אובדן שכר או הכנסה בתקופה שלאחר הפגיעה, שבה נעשו בלתי כשירים לעבוד, או בגין הנזק הגופני או הנפשי מהפגיעה. ביטוח נפגעי עבודה גם מסייע לאותם נפגעים לחזור לעבודה בעזרת שיקום מקצועי. הסיוע לנפגעי העבודה ניתן בכמה אופנים:

1. **דמי פגיעה** - תשלום בשל היעדרות מן העבודה, ולכל היותר בעד 91 יום (13 שבועות)⁴ מהיום הראשון שלמחרת הפגיעה, למי שנפגע בעבודה או חלה במחלת מקצוע, ועקב כך אינו מסוגל לעבוד בעבודתו או בעבודה מתאימה אחרת ולא עבד בפועל, והוא זקוק לטיפול רפואי. שיעור התשלום 75% מהשכר הממוצע של הנפגע בשלושת החודשים שקדמו לפגיעה ועד מקסימום דמי הפגיעה (בינואר 2012 - 1,059.38 ש"ח ליום).

2. **גמלאות נכות מעבודה** - משולמות לנפגעי עבודה שנתרו נכים זמנית או לצמיתות בעקבות הפגיעה בעבודה.

- **קצבת נכות זמנית** - משולמת לנכי עבודה בעלי דרגת נכות זמנית של 9% לפחות⁵.
- **קצבת נכות צמיתה** - משולמת לנכי עבודה בעלי דרגת נכות צמיתה של 20% לפחות לפי דרגת הנכות הרפואית בשיעור יחסי לשכר הנפגע בשלושת החודשים שלפני הפגיעה (הסכום המרבי בינואר 2012 - 31,781 ש"ח לעובד שכיר ולעובד עצמאי).
- סכום קצבת הנכות הזמנית או הצמיתה נקבע כ-75% מהכנסתו של הנפגע בשלושה החודשים שקדמו לפגיעה כפול בדרגת נכות.
- **מענק נכות מעבודה** - סכום חד פעמי בשיעור של קצבה חודשית כפול 43 המשולם לנכה עבודה בעל דרגת נכות של 9%-19% לצמיתות⁶.
- **קצבה מיוחדת** - משולמת בנוסף לקצבה החודשית לנכים בעלי דרגת נכות צמיתה של 75% לפחות (וזכאים נוספים כפי שמפורט בחוק), הזקוקים לעזרה בפעולות היום יום (הסכום המרבי בינואר 2012 - 7,945 ש"ח).
- **מענק מיוחד** - משולם לנכים בעלי דרגת נכות של 75% לפחות למימון הוצאות חד-פעמיות עקב הנכות: התאמת דיור, רכישת אביזרי עזר ורכישת רכב לפתרון קשיי הניידות (למוגבלים בניידות בלבד).

1 מבוטח בביטוח נפגעי העבודה הוא אחד מאלה: עובד שכיר (מאפריל 1954), עובד עצמאי (מיוני 1957), מי שנמצא בשיקום מקצועי, משתלם בהכשרה מקצועית, נבחן לפי חוק החניכות או חוק שירות התעסוקה (בשעת הבחינה בלבד), אסיר עובד, תושב חוץ המועסק אצל מעסיק ישראלי (משנת 1970), תושב ישראלי בחו"ל בתנאים מסוימים (משנת 1970), מי ששכרו נקבע על פי החוק (למשל חבר כנסת), עובדים תחת חוק עבודת שירותי חירום.

2 תאונת עבודה - תאונה במהלך ועקב העבודה, לרבות תאונה בדרך אל העבודה וממנה ותאונה בנסיבות המפורטות בחוק. מחלת מקצוע - מחלה שהמבוטח חלה בה עקב עבודתו, והיא מופיעה ברשימת מחלות המקצוע שנקבעו בחוק. מחלות המקצוע מפורטות בתוספת השנייה לתקנות הביטוח הלאומי (ביטוח בפני פגיעה בעבודה), התשי"ד 1954.

3 עד 31.1.2002 מי שנפגעו בעבודה היו זכאים לתשלום דמי פגיעה לתקופה מרבית של 181 ימים (26 שבועות). בעד היומיים שלאחר יום הפגיעה אין משלמים דמי פגיעה אלא למי שאינו מסוגל לעבוד 12 יום ויותר. בעקבות תיקון החוק בשנת 2005, תקופת הזכאות לדמי פגיעה על חשבון המעסיקים הוגדלה מ-9 ימים ל-12 ימים. מי שאין לו מעסיק, כמו העובדים העצמאים, אינו זכאי לתשלום בעד 12 ימים הראשונים, חוץ ממעבידים של עובד במשק בית.

4 עד שנת 2005 מענק נכות מעבודה וקצבת נכות זמנית החלו להיות משולמים מדרגת נכות בשיעור 5%.

5 מי שנפגע לפני 1.7.2003 קיבל מענק בגובה 70 קצבאות.

6

3. **גמלאות תלויים בנפגעי עבודה⁷** - משולמות לאלמן/ה (ליתומים, להורים ובנסיבות מיוחדות לבני משפחה אחרים) של מי שנפטר עקב פגיעה בעבודה והיה תלוי בפרנסתו. הגמלאות יכולות להיות משולמות כקצבה, מענק, מענק נישואים, דמי מחיה ליתומים, מענק בר מצווה או מענק פטירה.

קצבת תלויים - קצבה בשיעור של 40% עד 100% מהקצבה המלאה שהיתה מגיעה למבוטח אילו היה נכה בעל דרגת נכות של 100%, ובהתאם למספר הילדים. לקצבת תלויים זכאית אלמנה שיש עמה ילדים או שמלאו לה 40 שנים או שאינה מסוגלת לכלכל את עצמה, ואלמן שיש עמו ילד או שמלאו לו 40 שנים ואינו מסוגל לכלכל את עצמו (ושהכנסתו ברוטו בינואר 2012 היתה נמוכה מ-4,913 ש"ח לחודש). סכום הקצבה המלאה הוא 75% מהשכר של הנספה בתקופה הקובעת. סכום הקצבה החלקית נקבע בהתאם לדרגת הזכאות⁸.
4. **הוצאות ריפוי** (כולל אשפוז ושיקום רפואי) - המוסד לביטוח הלאומי באמצעות קופות החולים (המקבלות ממנו תשלום) מספק טיפול רפואי מלא לנפגעי עבודה הכולל במקרה הצורך גם שיקום רפואי, החלמה, שירותי סיעוד ועוד.
5. **שיקום מקצועי** - ניתן לנכה שדרגת נכותו הצמיתה היא 10% לפחות ואשר עקב פגיעתו בעבודה אינו מסוגל לחזור לעבודתו הקודמת או לכל עבודה אחרת. שיקום מקצועי ניתן גם לאלמנות נפגעי עבודה.

ב. מקבלי דמי פגיעה

דמי פגיעה הם גמלה קצרת מועד המשולמת לנפגע בעבודה לתקופה של 91 יום לכל היותר. בשנת 2012 הגיע מספר המקבלים ל-69,693 - עלייה של 3.2% לעומת 2011 (תרשים 1).

מספר ימי אי-כושר לעבודה עלה אף הוא והגיע ל-2,518,876 ימים - עלייה של 4.7% לעומת 2011. מספר ימי האי-כושר הממוצעים לנפגע גדל והגיע ל-36.1 ימים - גידול של 1.4% (לוחות 1 ו-2).

לוח 1

מועסקים, מקבלי דמי פגיעה וימי אי-כושר לעבודה, 2008-2012

שנה	מועסקים (אלפים)**	מקבלי דמי פגיעה*	ימי אי כושר לעבודה	
			סך הכול	ממוצע לנפגע
2008	3,093.4	69,734	2,408,514	34.5
2009	3,116.9	65,814	2,306,267	35.0
2010	3,214.0	67,633	2,406,337	35.6
2011	3,321.6	67,556	2,405,938	35.6
2012	3,426.8	69,693	2,518,876	36.1

* משנת 1997 כולל נפגעים שלא קיבלו תשלום בפועל מהמוסד לביטוח לאומי, בשל שינוי החוק בשנה זו, אך אושרו והיו זכאים לתשלום לולא חוק זה.

** לפי נתוני החשבונאות הלאומיות, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2012. המועסקים כוללים עובדים ישראלים, עובדים מחו"ל (מדווחים ובלתי מדווחים) ותושבי יהודה ושומרון.

- 7 גמלאות תלויים בנפגעי עבודה כוללות קצבת תלויים, מענק תלויים, מענק נישואים, שיקום מקצועי לאלמן/ה המקבל/ת קצבת תלויים, דמי מחיה ליתומים, מענק בר מצווה ומענק פטירה.
- 8 שיעור קצבת התלויים בהתאם למספר התלויים וקרבתם מפורט בסעיף 132 לחוק.

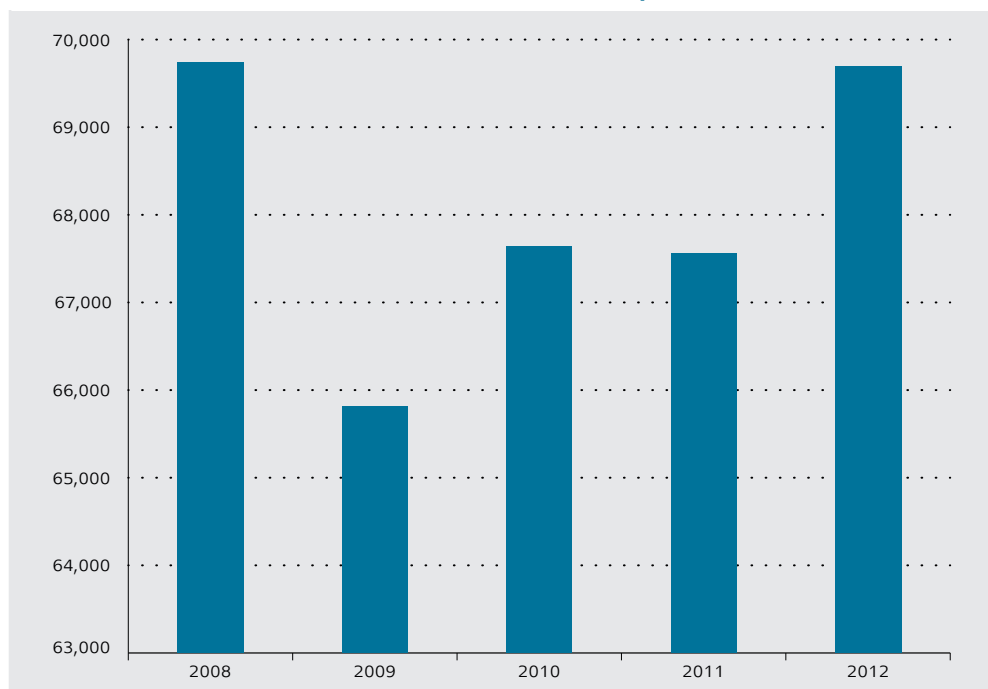
לוח 2

שיעור השינוי במקבלי דמי פגיעה וימי אי-כושר לעבודה (אחוזים), 2012-2008

שנה	מקבלי דמי פגיעה כאחוז מכלל המועסקים	שיעורי שינוי בממוצע לשנה		
		מועסקים	מקבלי דמי פגיעה	ממוצע ימי אי-כושר
2008	2.3	4.2	3.07	1.8
2009	2.1	0.8	-5.62	1.5
2010	2.1	3.3	2.76	1.7
2011	2.0	3.3	-0.11	0.0
2012	2.0	3.2	3.16	1.4

תרשים 1

מקבלי דמי פגיעה, 2012-2008

מספר מקבלי דמי הפגיעה גדל במקביל לגידול במספר המועסקים במשך. בשנת 2012 היוו מקבלי דמי פגיעה כ-2% מכלל המועסקים (לוח 2).

הירידה ההדרגתית החלה ב-1996 ונמשכה עד 2012 (לוח 2), והיא חלה במקביל לשינויי חקיקה - חיוב המעסיק בתשלום בגין הימים הראשונים וביטול הזכאות לתשלום זה למי שאין להם מעסיק (בשנים 1997 ו-2005). כלומר, שיעור מקבלי דמי פגיעה בכלל המועסקים ירד לאורך השנים ונשאר יציב בשנים האחרונות למרות העלייה במספרם של המקבלים ובמספר המועסקים.

ממוצע ימי האי-כושר לנפגע הגיע לשיאו בשנת 2001 (40 יום) ומאז חלה ירידה חדה שנבעה בין היתר משינוי חקיקה (קיצור התקופה המרבית של תשלום דמי פגיעה מ-26 ל-13 שבועות,

החל ב-1.2.2002). הירידה במוצע ימי אי-כושר נעצרה בשנת 2003, ומאז חלה עלייה הדרגתית כך שהמוצע הגיע כאמור ל-36.1 ב-2012 (לוח 1).

בחוק נפגעי העבודה יש שני הסדרים (תקנה 22 וסעיף 343 לחוק), שלפיהם המעסיק הוא שמשלם לנפגע את דמי הפגיעה שמגיעים לו בתמורה להנחה או לתוספת עמלה שבה הביטוח הלאומי מזכה אותו. מבין 63,632 השכירים שקיבלו דמי פגיעה בשנת 2012, 18,447 (29%) היו מועסקים בידי מעסיקים מורשים לפי תקנה 22, שלפיה המוסד אינו מחזיר להם את דמי הפגיעה בעד 12 ימי הזכאות הראשונים. זהו תשלום שמעסיקים אחרים נדרשים להחזיר למוסד. במקרה זה הביטוח הלאומי רשאי להתיר למעסיק לשלם בשם המוסד דמי פגיעה ועליו לשלם במועדים שבהם הוא נוהג לשלם את שכר העבודה. על המעסיק להגיש לביטוח הלאומי תביעה בגין תאונת העבודה של העובד, והמוסד מחזיר לו את הסכומים ששילם (בעבור 13 ימים ויותר) בתוספת עמלה בשיעור 2.5% מדמי הפגיעה. אם המוסד דוחה את התביעה, המעסיק אינו מקבל החזר בעבור הכספים ששילם לעובד.

לוח 3

מקבלי דמי פגיעה לפי מספר ימי האי-כושר, 1996, 2000, 2006-2012

שנה	סך כל המועסקים**	סך כל ימי האי-כושר	סך כל מקבלי דמי הפגיעה	מספר ימי האי-כושר							
				0	1-14	15-30	31-45	46-60	61-75	76-90	91 ויותר
מספרים מוחלטים											
1996	2,133,800	2,990,363	92,274	72	45,401	21,862	8,228	4,643	2,941	1,889	7,528
2000	2,388,800	2,863,296	76,185	52	31,683	17,964	7,691	4,677	3,050	2,136	8,932
2006	2,685,000	2,170,751	64,296	37	23,432	15,469	7,245	4,547	3,218	5,182	5,101*
2007	2,807,100	2,291,149	67,657	42	24,582	16,298	7,695	4,673	3,432	5,424	5,476*
2008	3,041,000	2,408,514	69,734	35	24,831	16,606	7,981	4,931	3,569	5,837	5,933*
2009	3,037,000	2,306,267	65,814	40	23,159	15,447	7,456	4,786	3,499	5,947	5,468*
2010	3,214,000	2,406,337	67,633	11	23,492	15,762	7,488	4,927	3,525	6,442	5,799*
2011	3,219,800	2,405,938	67,556	2	23,500	15,564	7,733	4,915	3,669	6,309	5,847*
2012	3,426,800	2,518,876	69,693	7	24,159	15,891	7,836	5,033	3,611	6,499	6,543*
אחוזים											
1996	100.0	100.0	100.0	0.1	49.0	23.6	8.9	5.0	3.2	2.0	8.1
2000	100.0	100.0	100.0	0.1	41.6	23.6	10.1	6.1	4.0	2.8	11.7
2006	100.0	100.0	100.0	0.1	36.4	24.1	11.3	7.1	5.0	8.1	7.9
2007	100.0	100.0	100.0	0.1	36.3	24.1	11.3	6.9	5.1	8.0	8.1
2008	100.0	100.0	100.0	0.1	35.6	23.8	11.4	7.1	5.1	8.4	8.5
2009	100.0	100.0	100.0	0.1	35.2	23.5	11.3	7.3	5.3	9.0	8.3
2010	100.0	100.0	100.0	0.0	34.7	23.3	11.4	7.3	5.2	9.5	8.5
2011	100.0	100.0	100.0	0.0	34.8	23.0	11.5	7.3	5.4	9.3	8.7
2012	100.0	100.0	100.0	0.0	34.7	22.8	11.2	7.2	5.2	9.3	9.4

* נפגעים עד 31.1.2002 שקיבלו דמי פגיעה לאחר מועד זה.
 ** מתוך החשבונאות הלאומית, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מבין כלל השכירים שקיבלו דמי פגיעה ב-2012 - 689 (כ-1%) עבדו אצל המעסיקים שהצטרפו לסעיף 343 לחוק. 14 מעסיקים בחרו להצטרף להסדר הזה (מדובר במעסיקים גדולים - מעל 500 עובדים) והם משלמים דמי ביטוח מופחתים לענף נפגעי עבודה (85% מהשיעור הרגיל). בתמורה להנחה בדמי הביטוח הם סופגים את התשלום של דמי פגיעה לעובד שנפגע בעבודה.

במהלך השנים גדל מספר הפגיעות החמורות שבגינן הוגשו תביעות למוסד (לוח 3). בשנת 1996, השנה האחרונה שלפני שינוי החוק שלפיו הימים הראשונים משולמים על חשבון המעסיק, היו הנפגעים שלהם פחות מ-14 ימי אי-כושר כמחצית מכלל מקבלי דמי הפגיעה והיום שיעורם פחות מ-35%. במקביל, ועם קיצור התקופה המרבית לקבלת דמי פגיעה, עלה שיעור מקבלי דמי הפגיעה שלהם 61 ויותר ימי אי-כושר מ-13.4% מכלל המקבלים ב-1996 לכ-24.1% ב-2012. אחוז הנפגעים שלהם 15-45 ימי אי-כושר יציב במהלך השנים (כ-34%).

יש אוכלוסיות עובדים, כגון עובדים זרים, עובדי חברות כוח אדם או עובדי קבלן, שקשה להשיג נתונים מהימנים בנוגע לשיעורי ההיפגעות שלהם ורמת הבטיחות במקום העבודה.

שיעור מקבלי דמי פגיעה בקרב העובדים הזרים ותושבי השטחים היה נמוך בכל השנים משיעורם של הישראלים. היה אפשר לצפות ששיעורם יהיה לפחות כמו של תושבי ישראל, בגלל הענפים הכלכליים המסוכנים למדי (חקלאות ובנייה) שהם מועסקים בהם. השיעור הנמוך משקף ככל הנראה תת דיווח של אוכלוסייה זו על פגיעות בעבודה, הנובע כנראה מהחשש לאבד את מקום העבודה אם ייעדרו עקב תאונה, ממעמדם הלא חוקי ומחשש לגורלם אם ייודע דבר שהותם בארץ ללא היתר, ואולי גם מהעדר מידע על הזכויות המגיעות להם. בפגיעות עבודה קשות אין לעובדים אלה ברירה אלא לפנות לטיפול רפואי ולהגיש תביעה לדמי פגיעה ולנכות. הביטוח הלאומי משלם במישרין את הוצאות הטיפול החד-פעמי בחדר המיון של עובדים זרים, ומאפריל 2008 גם של עובדי שטחים שנפגעו בתאונות עבודה ולא הגישו תביעה לדמי פגיעה.

עובד זר מבוטח בביטוח נפגעי עבודה אף אם הוא שוהה בארץ שלא כדין. עד 28.2.2003, עובדים זרים ותושבי שטחים שנפגעו בעבודה היו זכאים למלוא ההטבות הניתנות לנפגעי עבודה בין שעבדו בהיתר ובין שלא. מ-1.3.2003 החלה להישלל הגמלה מעובד זר לא מדווח: עם עזיבתו את הארץ משולמת לו הגמלה שנמצא זכאי לה החל במועד יציאתו, והתשלום אינו כולל את התקופה שבה נשללה הקצבה. הירידה ההדרגתית במספר העובדים הזרים בשנים 2002-2006 היתה צפויה עקב תיקוני החקיקה ופעולותיה של משטרת ההגירה. בשנת 2007 שוב נצפתה עלייה, שנמשכה עד סוף 2009. בינואר 2010 הכריז ראש הממשלה על מדיניות הגירה חדשה המקשיחה את התנאים להעסקת עובדים זרים, שנועדה לצמצם את מספרם בכ-30-50 אלף.

אוכלוסייה אחרת שבעבורה קשה להשיג נתונים על בטיחות בעבודה היא שכירים המקבלים שכר מחברות כוח אדם ומקבלני כוח אדם. בסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מזוהים שכירים אלו לפי השאלה "מי משלם את השכר". במערכת נפגעי עבודה של המוסד לביטוח לאומי, חברות כוח אדם אינן מאופיינות בקוד ייחודי (ענף כלכלי או מעמד משפטי של המעסיק), ולכן אי אפשר לבדוק אם עובדים אלו חשופים לסכנות כמו העובדים שמקבלים שכר ממקום העבודה ואם עובדת היותם חריגים אצל המעסיק גורמת לו להפחית מאחריותו לתנאי הבטיחות שלהם.

הבעיה קיימת גם בחברות קבלן שאינן מספקות עובדים אלא שירותים, ושהחובות שחלות על חברות כוח אדם, בייחוד חובת הרישוי, אינן חלות עליהן. התנאי לקבלת רישיון ולחידושו הוא כיבוד חוקי העבודה ובטיחות בעבודה.

לוח 4

מועסקים, מקבלי דמי פגיעה וימי אי-כושר לפי תושבות, 2012-2008

עובדים זרים	תושבי שטחים	תושבי ישראל	סך הכל	
				2008
211,300	58,900	2,823,300	3,093,400	מועסקים*
671	354	68,709	69,734	מקבלי דמי פגיעה
0.3	0.6	2.4	2.3	שיעור מקבלי דמי פגיעה מהמועסקים
27.6	50.7	34.5	34.5	ממוצע ימי אי-כושר
				2009
220,200	55,700	2,841,000	3,116,900	מועסקים*
692	440	64,682	65,814	מקבלי דמי פגיעה
0.3	0.8	2.3	2.1	שיעור מקבלי דמי פגיעה מהמועסקים
29.1	43.9	35.1	35.0	ממוצע ימי אי-כושר
				2010
215,200	60,600	2,938,300	3,214,000	מועסקים*
240	493	66,900	67,633	מקבלי דמי פגיעה
0.1	0.8	2.3	2.1	שיעור מקבלי דמי פגיעה מהמועסקים
22.0	45.0	35.6	35.6	ממוצע ימי אי-כושר
				2011
222,000	65,900	3,024,700	3,321,600	מועסקים*
101	484	66,971	67,566	מקבלי דמי פגיעה
0.05	0.7	2.2	2.0	שיעור מקבלי דמי פגיעה מהמועסקים
5.7	40.8	35.6	35.6	ממוצע ימי אי-כושר
				2012
235,600	65,600	3,125,700	3,405,900	מועסקים*
102	604	68,987	69,693	מקבלי דמי פגיעה
0.04	0.9	2.2	2.0	שיעור מקבלי דמי פגיעה מהמועסקים
6.3	46.5	36.1	36.1	ממוצע ימי אי-כושר

* מקור: החשבונאות הלאומית, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בהגדרת מקבלי שכר מחברת כוח אדם לא נכללים שכירים העובדים באמצעות קבלן משנה, שעליו מוטלת האחריות על ביצוע עבודתם וגם על בטיחותם. אלו שכירים המועסקים בעיקר בשני ענפי הכלכלה המשניים - שמירה, אבטחה וניקיון, ושירותי מטפלות בית.

בשנת 2012 ממוצע ימי האי-כושר של עובדים זרים היה נמוך מזה של תושבי ישראל - 6.3 ימים לעומת 36.1 ימים בהתאמה - אף שהוא היה צפוי להיות גבוה יותר, בגלל ענפי העיסוק שלהם. ממוצע ימי האי-כושר של העובדים תושבי השטחים (יהודה ושומרון) נשאר גבוה למדי (46.5 ימים בממוצע לנפגע), אף שעיסוקם דומה לזה של העובדים הזרים. גם בשנת 2012, כמו ב-2010-2011, מספר תושבי השטחים שקיבלו דמי פגיעה היה גבוה ממספרם של העובדים הזרים שקיבלו (לוח 4). זהו שינוי לעומת השנים 2006-2009, שבהן מספר העובדים הזרים שקיבלו דמי פגיעה היה גבוה ממספר תושבי השטחים.

לוח 5

מקבלי דמי פגיעה לפי מעמד בעבודה וימי אי-כושר, 2012

ממוצע ימי אי-כושר	מקבלי דמי פגיעה		סוג המבוטח
	אחוזים	מספרים מוחלטים	
36.1	100.0	69,693	כלל המקבלים
34.7	91.3	63,632	שכירים
51.3	8.7	6,061	עצמאים

לוח 6

מקבלי דמי פגיעה לפי מעמד בעבודה וענף כלכלי, 2012

ימי אי-כושר		מקבלים		ענף כלכלי
ממוצע ימי אי-כושר לנפגע	אחוזים	מספרים	אחוזים	
36.14		2,518,876	69,693	סך הכל
34.70	100.0	2,208,206	100.0	סך הכל שכירים
32.30	2.26	49,869	2.43	חקלאות, ייעור ודיג
32.47	0.21	4,676	0.23	כרייה וחציבה
31.28	15.2	335,577	16.86	תעשייה וחרושת
26.19	0.6	13,307	0.80	אספקת חשמל, גז, קיטור ומיזוג אוויר
34.81	0.4	8,807	0.40	אספקת מים, שירותי ביוב, טיפול באשפה ובפסולת ושירותי טיהור
46.31	13.59	300,114	10.19	בינוי
35.05	15.62	345,032	15.47	מסחר סיטוני וקמעוני, תיקון כלי רכב מנועיים ואופנועים
39.75	7.45	164,538	6.50	שירותי תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות
30.58	5.27	116,293	5.98	שירותי אירוח ואוכל
30.89	1.96	43,309	2.20	מידע ותקשורת
29.88	1.89	41,778	2.20	שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח
29.45	1.78	39,282	2.10	פעילויות בנדל"ן
34.94	3.81	84,167	3.91	שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים
35.09	7.49	165,346	7.41	שירותי ניהול ותמיכה
32.02	8.55	188,871	9.27	מינהל מקומי, מינהל ציבורי וביטחון; שירותי חובה של הביטוח הלאומי
34.44	2.36	52,138	2.38	חינוך
31.87	6.26	138,257	6.82	שירותי בריאות ושירותי רווחה וסעד
41.76	1.79	39,463	1.49	אמנות, בידור ופנאי
35.62	2.45	54,108	2.39	שירותים אחרים
33.45	0.04	970	0.05	משקי בית כמקומות תעסוקה, משקי בית המייצרים טובין ושירותים לשימוש עצמי
37.67	0.01	226	0.01	ארגונים וגופים בינלאומיים
36.67	1.00	22,078	0.95	לא ידוע
51.26		310,670	6,061	סך הכל עצמאים

לוח 7

מקבלי דמי פגיעה לפי מין, 1995–2012

2012	2011	2010	2009	2008	סך הכל
69,693	67,556	67,633	65,814	69,734	
מספרים					
47,805	46,268	46,972	45,906	49,067	גברים
21,888	21,288	20,661	19,908	20,667	נשים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכל
אחוזים					
68.6	68.5	69.5	70.0	70.4	גברים
31.4	31.5	30.5	30.0	29.6	נשים

משנת 1997 הצטמצם מספר העצמאים שקיבלו דמי פגיעה, מ-9,483 ל-6,061 בשנת 2012, ומשקלם בסך המקבלים ירד מ-11.3% ל-8.7% (לוח 5). ירידה זו מושפעת כנראה הן מהשינוי בחוק שלפיו ימי האי-כושר הראשונים ממומנים בידי העצמאי והן מגל של סגירת עסקים קטנים בתקופות של מיתון כלכלי. ב-2012 נרשמה עלייה קלה בשיעור העצמאים שקיבלו דמי פגיעה לעומת 2011 - מ-8.5% ל-8.7%. ממוצע ימי אי-כושר לעבודה בקרב העצמאים גבוה בכ-47.8% מזה של שכירים (51.3 ימים לעומת 34.7, בהתאמה), כנראה משום שעצמאים אינם נוטים להגיש למוסד תביעות בגין העדרויות קצרות (פחות מ-12 ימים).

התפלגות נפגעי עבודה שכירים לפי ענפים כלכליים השתנתה מעט בשנת 2012 עקב מעבר לסיווג חדש⁹ של הענפים, אך המגמות נשארו דומות לשנים הקודמות: כ-16.9% עובדים נפגעו בתעשייה וחרושת, 15.5% במסחר ותיקון כלי רכב מנועיים ואופנועים, ו-10.2% בנינוי. מבחינת חומרת הפגיעה (הנמדדת כאן לפי מספר ימי אי-כושר לעבודה), הפגיעות החמורות ביותר מתרחשות זה שנים בענף הבינוי (46.3 ימים) ואחריו הענפים האלה: אמנות, בידור ופנאי (41.76 ימים), שירותי תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות (39.75 ימים), ארגונים בינלאומיים (37.67 ימים) ומסחר ותיקון של כלי רכב (35.05 ימים) (לוח 6).

עם תהליך התיעוש המתגבר והגידול בשיעור הנשים המשתתפות בכוח העבודה האזרחי, שאפיינ את שני העשורים האחרונים (מ-40% ב-1988 ל-47.0% בשנת 2012), גדל גם חלקן של הנשים בכלל המקבלים דמי פגיעה, ושיעורן עלה בהדרגה ובעקביות מ-19.8% בשנת 1995 ל-31.4% בשנת 2012 (לוח 7), ואולם חלקן בכלל המקבלים היה נמוך בהשוואה לחלקן בסך המשתכרים בשוק העבודה לנוכח אופי העיסוקים שלהן.

בדיקת התפלגות מקבלי דמי הפגיעה לפי מין ולפי גיל מלמדת כי בגילים הצעירים יותר (עד גיל 34) הגברים מהווים 74.2% ובמבוגרים יותר (45-59) הם מהווים רק כ-61.8% מכלל המקבלים (לוח 8). ממוצע ימי האי-כושר של נשים נמוך מזה של גברים: 31.78 לעומת 38.14 בהתאמה.

כאשר מדובר על ההתפלגות בקרב מקבלי קצבת נכות, המצב שונה במעט (התפלגות מקבלי קצבת נכות צמיחה לפי מין, גיל ואחוז נכות מוצגת בלוח ז/2 שבנספח לוחות ענפי הביטוח).

9 הסיווג האחד של ענפי הכלכלה 2011 מחליף את הסיווג האחד של ענפי הכלכלה 1993, והוא מבוסס על המלצת האו"ם לסיווג האחד של ענפי כלכלה: ISIC 4 (International Standard Classification of All Economic Activities), Rev. 4.

המקבלים נמצאים בקבוצות המבוגרות יותר - בני 50 ויותר: למשל, גברים בני 50-59 מהווים 26.5% מכלל הגברים הזכאים לקצבה, וכך גם בנשים: בנות 50-59 מהוות 31.1% מכלל הנשים המקבלות קצבת נכות צמיתה.

ג. תאונות עבודה

תאונות דרכים (בזמן העבודה או בדרך אליה או ממנה) היוו בשנת 2006 כ-20.4% מכלל תאונות העבודה ואילו בשנת 2012 שיעורן עלה ל-23.1% מהן. מספר תאונות הדרכים בדרך לעבודה גדל בשנים 2006-2012 מכ-14.4% מכלל הפגיעות בעבודה עד כ-16.1% (לוח 9). לעומת זאת, מספר תאונות הדרכים במסגרת העבודה היווה ב-2012 כ-7% מכלל תאונות העבודה. בעבר, תאונות

לוח 8

מקבלי דמי פגיעה ומועסקים לפי גיל ומין, 2011

גיל	מקבלי דמי פגיעה - מספרים			מועסקים ישראלים* (אלפים)			מקבלי דמי פגיעה כאחוז מהמועסקים		
	סך הכל	גברים	נשים	סך הכל	גברים	נשים	סך הכל	גברים	נשים
סך הכל	67,556	46,268	21,288	3,024.7	1,788.3	1,570.7	2.3%	3.0%	1.5%
עד 17	174	149	25	20.6	12.3	8.3	0.8%	1.2%	0.3%
18-24	6,979	5,349	1,630	294.7	137.4	157.3	2.4%	3.9%	1.0%
25-34	15,551	11,544	4,007	809.3	420.0	389.3	1.9%	2.7%	1.0%
35-44	15,299	10,904	4,395	763.7	409.2	354.5	2.0%	2.7%	1.2%
45-54	14,519	8,978	5,541	596.8	313.8	283.0	2.4%	2.9%	2.0%
55-64	12,312	7,333	4,979	438.7	242.3	196.4	2.8%	3.0%	2.5%
+65	2,722	2,011	963	100.8	68.9	31.9	3.4%	2.9%	3.0%

* המקור: קובצי Microdata Under Contract, סקרי כוח אדם, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2011.

הדרכים גרמו לפגיעה קשה יותר שהתבטאה במספר ימי אי-כושר רבים יותר משאר התאונות. פער זה צומצם מאוד בשנים האחרונות והיום כמעט אינו קיים, ככל הנראה מביטול תקופות הזכאות הקצרות (עד 12 ימים), כך שמספר הפונים במקרים הקלים פחת מאוד ובכך העלה את מספר ימי האי-כושר הממוצע לפגיעה.

התפלגות מקבלי דמי פגיעה לפי גורם התאונה ומהות הפגיעה השתנתה במידה מעטה בין השנים. הגורמים השכיחים לפגיעה בעבודה בשנת 2011¹⁰ היו תאונות דרכים (25.9%), נפילה (מפיגום, סולם או מנוף; מבניין או מבנה; החלקה או מעידה במדרגות; החלקה או מעידה במישור) (24.1%) ופגיעה מגופים (נופלים, לוחצים, מכים - 17.1%). מבחינת חומרת הפגיעה (הנמדדת לפי מספר ימי אי-כושר) הפגיעות הקשות נגרמו בעיקר מנפילות (41 ימים). הנפילות גרמו בעיקר מכות יבשות והימחצויות וכן שברים בגפיים, מתיחות ונקעים. הגורמים "מחלות מקצוע" ו"מאמץ יתר" היו במקום הגבוה ביותר בחומרת הפגיעה (מחלות מקצוע - 51 ימים ומאמץ יתר - 30 ימים). רשימת מחלות המקצוע אמנם סגורה, אך אם המחלה אינה מופיעה בה, ועל פי חוות דעת המומחים יש קשר סיבתי ברור בינה לבין תנאי העבודה - המחלה תוכר כפגיעה בעבודה. רוב התביעות לדמי פגיעה בגין מחלת מקצוע מוגשות לצורך קביעת נכות מעבודה (לוח 10).

10 הנתון העדכני ביותר על גורם הפגיעה ומהות הפגיעה הוא של שנת 2011.

לוח 9

מקבלי דמי פגיעה לפי מקום הפגיעה וימי אי-כושר, 2012-2008

שנה	סך הכל	תאונות בעבודה		תאונות בדרך לעבודה וממנה	
		במהלך העבודה*	תאונות דרכים בעבודה	תאונות דרכים בדרך	בלי רכב אחר
2008					
מספרים	69,734	48,472	4,627	10,170	2,285
אחוזים	100.0	69.5	6.6	14.6	3.3
ממוצע ימי אי-כושר	34.5	34.3	39.1	32.2	37.7
2009					
מספרים	65,814	45,412	4,747	10,594	870
אחוזים	100.0	69.0	7.2	16.1	1.3
ממוצע ימי אי-כושר	35.0	35.0	39.5	33.0	35.4
2010					
מספרים	67,633	47,098	4,734	10,719	988
אחוזים	100.0	69.6	7.0	15.8	1.5
ממוצע ימי אי-כושר	35.6	35.6	41.2	33.5	35.2
2011					
מספרים	67,556	46,749	4,542	10,992	997
אחוזים	100.0	69.2	6.7	16.3	1.5
ממוצע ימי אי-כושר	35.6	35.4	41.1	33.4	37.6
2012					
מספרים	69,693	47,934	4,900	11,208	1,017
אחוזים	100.0	68.8	7.0	16.1	1.5
ממוצע ימי אי-כושר	36.1	35.9	41.8	33.8	37.1

* חבלות ופציעות בעבודה שאינן תאונות דרכים.

לוח 10

מקבלי דמי פגיעה לפי גורם הפגיעה וימי אי-כושר, 2011

גורם הפגיעה	מקבלים		ימי אי כושר	
	מספרים	אחוזים	ממוצע ימי אי כושר לנפגע	סך הכל ימים
סך הכל	67,052	100.0	36.5	2,447,359
נפילה	16,181	24.1	41.4	669,365
תאונת דרכים	17,382	25.9	36.6	635,381
גוף נופל, מכה, לחץ מגוף	11,499	17.1	33.4	383,727
מכונות, כלים	7,855	11.7	32.4	254,682
מאמץ יתר	6,029	9.0	38.0	229,227
אש, חומר לוחט, אד, חומצה	987	1.5	22.2	21,886
גוף זר בעין	664	1.0	16.5	10,923
קטטה	762	1.1	31.7	24,123
הרעלה	465	0.7	20.5	9,536
גורם סביבתי	176	0.3	19.1	3,354
מחלת מקצוע	137	0.2	51.0	6,989
חומר נפץ	128	0.2	30.2	3,871
אחר ולא ידוע	4,787	7.1	40.6	194,295

לוח 11

מקבלי דמי פגיעה לפי מהות הפגיעה וימי אי-כושר, 2012

מהות הפגיעה	מקבלים		ימי אי כושר
	מספרים	אחוזים	
סך הכל	67,052	100.0	36.4
הימחצות	20,249	30.2	35.1
מכה יבשה	11,751	17.5	32.9
מותיחה, נקע	3,080	4.6	31.2
חתך בגפה עליונה	5,885	8.8	29.9
שלד ושרירים	8,989	13.4	34.0
שבר גפה עליונה	3,900	5.8	59.0
שבר גפה תחתונה	2,742	4.1	64.5
כווייה	1,232	1.8	22.5
חתך בראש, צוואר, גו	795	1.2	18.6
חתך בגפה תחתונה	723	1.1	30.0
חדירת גוף זר	597	0.9	15.0
שבר גולגולת, גו, שדרה	820	1.2	56.8
הרעלה	171	0.3	18.8
סימפטומים	932	1.4	29.9
פריקה ללא שבר	216	0.3	52.2
מערכת כלי דם	112	0.2	63.8
שפשוף	83	0.1	23.8
אחר ולא ידוע	4,775	7.1	40.6

התפלגות מקבלי דמי פגיעה לפי **מהות הפגיעה** אף היא כמעט לא השתנתה בין השנים. התוצאות השכיחות הן הימחצות (30.2%), מכה יבשה (17.5%), חתך בגפה עליונה (8.8%) ומתיחה או נקע (4.6%). מבחינת **חומרת הפגיעה** (הנמדדת לפי מספר ימי אי-כושר) הפציעות הקשות היו שבר בגפה תחתונה (65 ימים), פגיעה במערכת כלי הדם (64 ימים), שבר בגפה העליונה (59 ימים), שבר בגו או בגולגולת או פגיעה בעמוד השדרה (57 ימים) ופריקה ללא שבר (52 ימים).

הגפיים העליונות הן האיבר הפגיע ביותר בתאונות עבודה: שברים וחתכים (בלבד) בגפיים העליונות גרמו להעדרות מעבודה של כ-9.9% ממקבלי דמי פגיעה (לוח 11).

ד. מקבלי גמלאות נכות מעבודה

גמלאות נכות משולמות לנפגעי עבודה שנותרה להם נכות בעקבות הפגיעה. קצבת נכות צמיתה משולמת לנפגעים בעלי דרגת נכות צמיתה של 20% ויותר.

מספר **מקבלי קצבת נכות צמיתה** עולה בהתמדה ובשנת 2012 הגיע ל-35,539, לעומת 33,925 בשנת 2011 (לוח 12). לרוב מקבלי הקצבה (62.4%) דרגות נכות נמוכות (עד 39%). בין הנשים קבוצה זו גדולה אף יותר: ל-64.1% מהן דרגת נכות של 20%-39% לעומת 57.5% מן הגברים. ל-9.5% מן

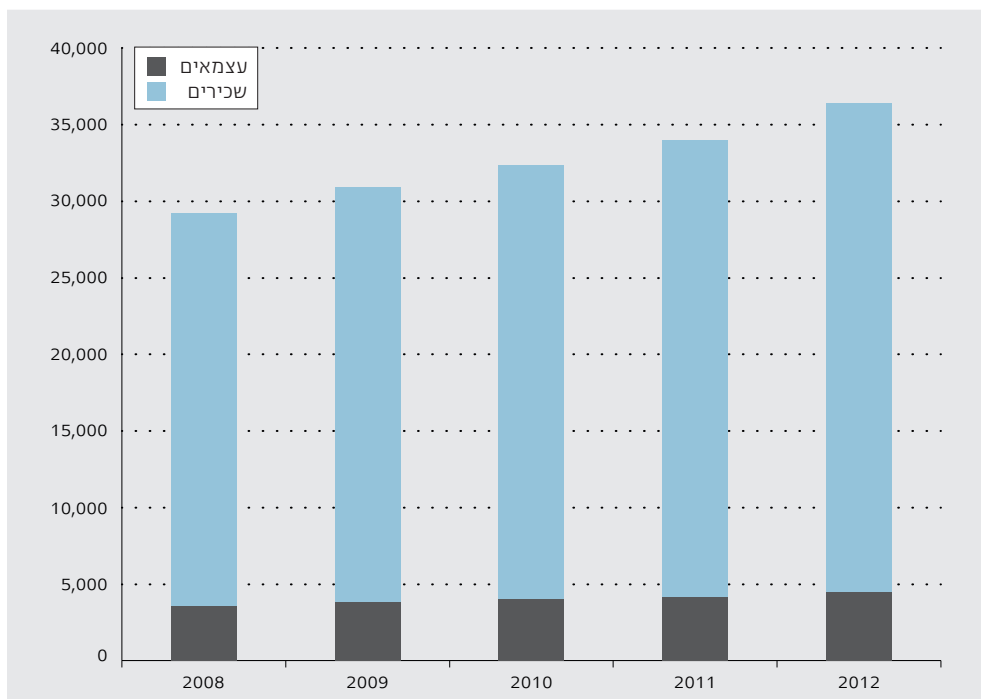
לוח 12

מקבלי קצבת נכות צמיתה לפי מעמד בעבודה, 2008–2012

שנה	סך הכל		
	מספרים	אחוז שינוי שנתי	שכירים
2008	29,249	5.2	25,665
2009	30,899	5.6	27,068
2010	32,331	4.6	28,319
2011	33,923	4.9	29,797
2012	35,539	4.8	31,880

תרשים 2

מקבלי קצבת נכות צמיתה לפי מעמד בעבודה, 2008–2012

הגברים ו-7.3% מן הנשים דרגת נכות גבוהה מ-80% (לוח ז/3 בנספח הלוחות). מקבלי קצבת נכות מעבודה יכולים - בהגיעם לגיל המזכה בקצבת זיקנה - לבחור בין המשך קבלת קצבת נכות מעבודה לבין קבלת קצבת זיקנה. לפי החוק, אם קצבת הזיקנה גבוהה מקצבת הנכות מעבודה אפשר להוון את קצבת הנכות ולקבל קצבת זיקנה שוטפת, או להוסיף ולקבל קצבת נכות מעבודה בגובה קצבת זיקנה. בפועל, כ-18% ממקבלי קצבת הנכות בחרו להמשיך ולקבל קצבת נכות מעבודה גם בגיל זיקנה.

1. מענק נכות

מענק נכות משולם לנכה עבודה שדרגת נכותו יציבה והיא יותר מ-9% אך פחות מ-20%. סכומי המענקים ותנאי הזכאות להם עברו שינויים מפליגים בשנים האחרונות. עד חקיקת חוק התוכנית

להבראת המשק ביוני 2003, המענק היה בגובה 70 קצבאות חודשיות. אז נקבע כי מי שנפגע מיום 1.7.2003 ואילך יקבל מענק השווה ל-43 קצבאות. בעקבות שינוי החקיקה חלה ירידה תלולה בסכום מענקי הנכות הממוצעים. בשנת 2012 שולמו 9,729 מענקים בגין הפגיעות השונות (לעומת 8,927 ב-2011) - 8,544 לשכירים ו-1,185 לעצמאים. התשלום הממוצע למענק לשכירים היה ב-2012 36,632 ש"ח (לעומת 34,945 ש"ח ו-33,833 ש"ח בשנים 2011 ו-2010 בהתאמה) ולעצמאים 35,627 ש"ח (לעומת 33,741 ש"ח ו-30,809 ש"ח בשנים 2011 ו-2010 בהתאמה).

2. קצבת נכות מיוחדת ומענקים מיוחדים

נכי עבודה שדרגת נכותם 75% ויותר ונכים עם קשיי הליכה שדרגת נכותם 65%-74% זכאים, נוסף על כל גמלה אחרת, לסיוע כספי לעזרה אישית, לנסיעות ולמענק להוצאות חד פעמיות - לרכישת רכב, לפתרון בעיות דיור ולרכישת אביזרים מיוחדים הנובעים מהנכות.

בדצמבר 2012 קיבלו 3,286 נכים קצבה מיוחדת באמצעות אגף השיקום בסכום ממוצע של 3,588 ש"ח, לעומת 3,141 בדצמבר 2011, שקיבלו קצבה בסכום ממוצע של 3,542 ש"ח.

בשנת 2012 שולמו 168 מענקי שיקום בסכום ממוצע של 30,452 ש"ח לעומת 116 מענקים בסכום ממוצע של 31,224 ש"ח ב-2011. מענקים אלה שולמו כסיוע בדיור (57 מענקים בסך 2,733 אלפי ש"ח), סיוע ברכישת רכב (29 מענקים בסך 1,076 אלפי ש"ח), וסיוע אחר (82 מענקים בסך 1,307 אלפי ש"ח).

3. גמלאות תלויים

מספר מקבלי קצבת תלויים עלה בהדרגה עם השנים ובשנת 2012 הגיע ל-4,638 לעומת 4,603 בשנת 2011. שיעור השינוי נע בין 0.2% ל-1.2% (לוח 13).

לוח 13

מקבלי גמלאות תלויים לפי מעמד בעבודה, 2008-2012

שנה	סך הכל		
	מספרים	אחוז שינוי שנתי	שכירים
2008	4,518	0.8	3,907
2009	4,573	1.2	3,954
2010	4,565	-0.2	3,941
2011	4,603	0.8	3,981
2012	4,638	0.8	4,013

ה. תשלומים

דמי הפגיעה הממוצעים ליום לשכירים ולעצמאים עלו בשנת 2012 במונחים נומינליים, במונחים ריאליים וכאחוז מהשכר הממוצע (לוח 14).

קצבת הנכות הצמיחה הממוצעת לעובדים שכירים היתה ב-2012 3,329.8 ש"ח (לעומת 3,240 ש"ח ב-2011) ו-3,574.4 ש"ח לעצמאים (לעומת 3,489 ש"ח ב-2011). רמת הקצבה במונחים ריאליים וכאחוז מהשכר הממוצע ירדה בעבור שכירים ובעבור עצמאים (לוח 15).

סכום קצבת התלויים הממוצעת לחודש לשכירים היה ב-2012 6,128 ש"ח (לעומת 6,010 ש"ח ב-2011) ולעצמאים 6,953 ש"ח (לעומת 6,296 ש"ח ב-2011). הקצבה עלתה במונחים ריאליים

לוח 14

דמי פגיעה ממוצעים ליום לפי מעמד בעבודה, 2012–2008

שנה	שכירים			עצמאים		
	מחירי שוטפים (ש"ח)	מחירי 2012 (ש"ח)	אחוז מהשכר הממוצע	מחירי שוטפים (ש"ח)	מחירי 2012 (ש"ח)	אחוז מהשכר הממוצע
2008	174.6	194.9	66.1	199.2	222.4	75.4
2009	179.2	193.6	67.4	240.6	260.0	90.5
2010	175.8	185.0	63.9	205.2	215.9	74.6
2011	178.5	181.5	62.5	195.1	198.4	68.4
2012	186.5	186.5	63.4	203.1	203.1	69.1

לוח 15

סכום קצבת נכות צמיתה לפי מעמד בעבודה (ממוצע חודשי), 2012–2008

שנה	שכירים			עצמאים		
	מחירי שוטפים (ש"ח)	מחירי 2012 (ש"ח)	אחוז מהשכר הממוצע	מחירי שוטפים (ש"ח)	מחירי 2012 (ש"ח)	אחוז מהשכר הממוצע
2008	2,894.8	3,231.6	36.5	3,204.1	3,577.2	40.5
2009	3,156.2	3,410.3	39.6	3,287.7	3,552.4	41.2
2010	3,419.1	3,597.5	41.5	3,403.2	3,580.7	41.3
2011	3,240.0	3,295.3	37.8	3,489.8	3,549.4	40.8
2012	3,329.8	3,329.8	37.7	3,574.4	3,574.4	40.5

לשכירים ולעצמאים, אך כאחוז מהשכר הממוצע היא ירדה לשכירים, בכ-1%, ונותרה ללא שינוי לשכירים (לוח 16).

סך התשלומים בענף נפגעי עבודה הסתכם ב-2012 בכ-3.8 מיליארד ש"ח (לעומת 3.45 מיליארד ש"ח ב-2011) - עלייה ריאלית של 7.38% (לוח 17). הגידול נובע מעלייה בתשלומים של כלל גמלאות הענף חוץ מהירידה בהוצאות ריפוי של הנפגעים (לוח 16).

לוח 16

קצבת תלויים חודשית ממוצעת לפי מעמד בעבודה, 2012–2008

שנה	שכירים			עצמאים		
	מחירי שוטפים (ש"ח)	מחירי 2012 (ש"ח)	אחוז מהשכר הממוצע	מחירי שוטפים (ש"ח)	מחירי 2012 (ש"ח)	אחוז מהשכר הממוצע
2008	5,342.4	5,964.0	67.4	5,585.2	6,235.0	70.5
2009	5,992.2	6,474.6	75.1	5,812.3	6,280.2	72.9
2010	6,711.8	7,061.9	81.4	6,054.5	6,370.3	73.4
2011	6,010.3	6,112.9	70.2	6,296.1	6,403.6	73.5
2012	6,128.2	6,128.2	69.4	6,479.7	6,479.7	73.4

לוח 17

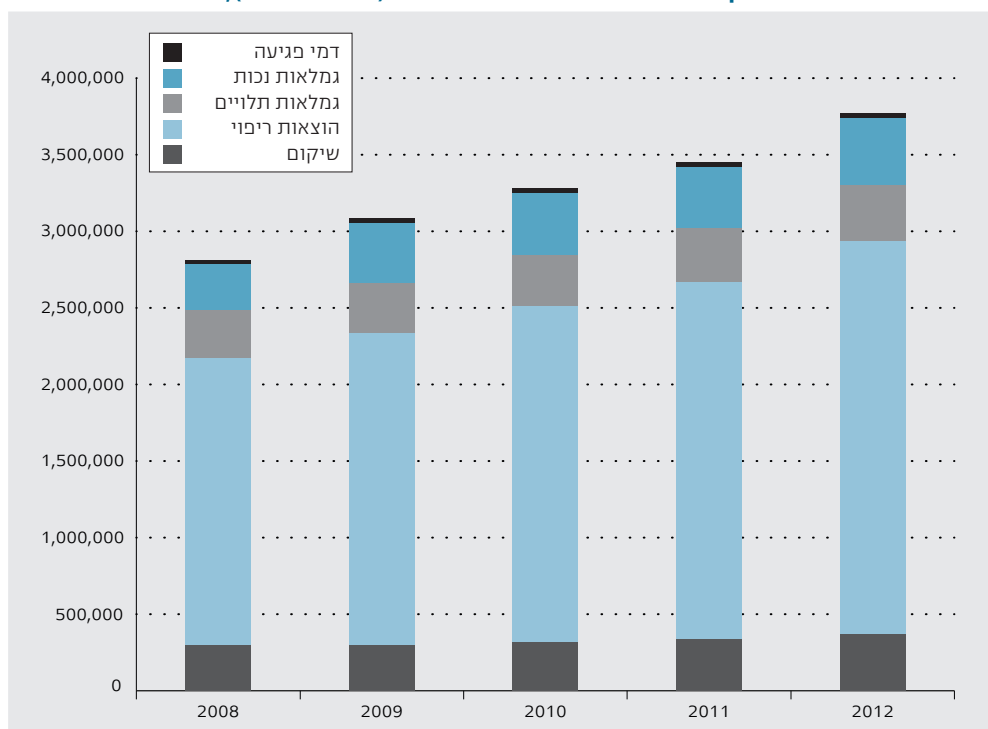
תשלומים* בענף נפגעי עבודה (אלפי ש"ח), 2008-2012

שנה	מחירים שוטפים	מחירי 2012	שיעור שינוי ריאלי (אחוזים)
2008	2,808,378	3,135,129	0.37
2009	3,087,170	3,335,719	6.40
2010	3,279,105	3,450,167	3.43
2011	3,450,150	3,509,065	1.71
2012	3,767,946	3,767,946	7.38

* כולל תשלומים לדמי פגיעה, גמלאות נכות, גמלאות תלויים, הוצאות ריפוי והוצאות שיקום.

תרשים 3

התשלומים* בענף נפגעי עבודה לפי סוג הגמלה (מיליוני ש"ח), 2008-2012

לוח 18 מציג את התפלגות התשלומים בענף נפגעי עבודה לפי המרכיבים העיקריים: דמי פגיעה, גמלאות נכות, גמלאות תלויים, הוצאות ריפוי והוצאות שיקום.

מאז נכנס לתוקף ביטוח נפגעי העבודה חלו שינויים מהותיים בהרכב התשלומים בענף. בראשית דרכו של החוק, מרבית התשלומים (54%) היו לדמי פגיעה לעומת התשלומים לקצבת נכות (כ-40%). התשלומים לדמי פגיעה הם קצרי מועד ומקבליהם מתחלפים במהלך השנה, ואילו התשלומים לקצבת נכות משולמים לאורך זמן (עד גיל הזיקנה ולעתים אף לאחר מכן). לפיכך חלקם של התשלומים לקצבת נכות הולך וגדל עם השנים (באופן יחסי) בעוד חלקם של התשלומים לדמי פגיעה הולך ופוחת. כיום גמלאות הנכות מהוות את חלק הארי מתשלומי הענף - כ-68%, והתשלומים לדמי פגיעה רק כ-10% מכלל התשלומים בענף.

לוח 18

התשלומים* בענף נפגעי עבודה לפי סוג הגמלה (אחוזים), 2012–2008

שנה	סך הכול	דמי פגיעה	גמלאות נכות	גמלאות תלויים	הוצאות ריפוי	הוצאות שיקום
2008	100.0	10.6	66.8	11.1	10.6	0.8
2009	100.0	9.7	66.0	10.6	12.8	1.0
2010	100.0	9.8	66.9	10.3	12.1	0.9
2011	100.0	9.7	67.6	10.4	11.5	0.8
2012	100.0	9.8	68.2	9.7	11.6	0.8

* לא כולל תשלומים לפעילות למניעת תאונות, פעולות בטיחות בעבודה, מחקרים, מפעלים מיוחדים, סיוע משפטי, ועדות רפואיות וחוות דעת.

תמריצים כלכליים למניעת תאונות בעבודה – מבט בינלאומי

המוסד לביטוח לאומי גובה מהמעסיקים דמי ביטוח חודשיים ותמורתם משלם לנפגעי עבודה גמלאות לאחר הפגיעה. שיעור דמי הביטוח אחיד לכל המעסיקים ואין תמריצים כלכליים שיעודדו אותם להשקיע יותר בבטיחות במקום העבודה.

פגיעות בעבודה גורמות לקשיים נפשיים, פיזיים וכלכליים, של הנפגעים ובני משפחתם, ואף משפיעים על הפעילות העסקית של מקום העבודה. לפיכך, השקעה בבטיחות בעבודה צפויה להיות אחת המטרות החשובות למעסיקים כדי לשמור על הפעילות היצרנית בעסקיהם וגם להגן על בריאות העובדים. רוב המדינות המודרניות מכירות בצורך להשקיע בבטיחות וגיהות בעבודה אך לא תמיד התמריצים הכלכליים יעילים דיים כדי להניע את המעסיקים להשקיע יותר בבריאות ובבטיחות.

אחת הדרכים ליצור תמריץ כלכלי להשקעה בבטיחות בעבודה היא ליצור קשר בין שיעור דמי הביטוח לענף נפגעי עבודה לבין רמת הבטיחות במפעל. כדי ללמוד על מודלים שונים של תמריצים כלכליים להשקיע בבטיחות בעבודה פנינו לארגונים של בטיחות בעבודה בכמה מדינות ולארגונים המרכזים את הנושא בעבור גושי מדינות ושאלנו אם יש במדינתם שיטה מיוחדת המעודדת את המעסיקים להשקיע בבטיחות².

עיקרי התשובות שהתקבלו משלוש מדינות (קנדה, דנמרק ואיטליה) ומארגון אחד (הסוכנות האירופית לבטיחות ובריאות בעבודה), מובאים להלן.

א. קנדה³

בקנדה החוק שונה בכל אחד מ-12 המחוזות במדינה, אבל יש קריטריונים עיקריים לדיפרנציאציה של פרמיית הביטוח:

1. סוג התעשייה / הענף הכלכלי (לפי רמת סיכון של אותו ענף).

- 1 תמריץ כלכלי הוא תגמול כלכלי למעסיקים שמטרתו לעודד אותם להשקיע במקום העבודה כך שיהפוך ל בטוח ובריא יותר.
- 2 המדינות אליהן פנינו בשלב זה הן דנמרק, צ'כיה, גרמניה, שווייץ, איטליה, ארה"ב וקנדה. חשוב לציין כי תחום נפגעי העבודה לא תמיד מעוגן בחוק והגוף שמטפל בו לא בהכרח ממשלתי.
- 3 ארגון בשם Association of Workers Compensation Boards of Canada מרכז את הנושא ברמה הפדרלית.

2. **ביצועי המעסיק בתחום הבטיחות:** מעסיקים שהראו ביצועים טובים לאורך זמן מתוגמלים ומעסיקים עם ביצועים לא טובים "נענשים".
3. **תכנון התמריצים לפי גודל המעסיק.**

ב. דנמרק⁴

בדנמרק אין שיעורים מוסדרים וקבועים למעסיקים. בנוגע למחלות מקצוע, קרן של שוק העבודה (labor market occupational fund) מסווגת את כל התעשיות ל-17 סוגים (לפי ענפים) וקובעת שיעור גבייה שונה לכל אחד מהסוגים. שיעור זה מתעדכן כל שנה לפי העיקרון pay as you go, אשר נקבע לפי מספר התאונות באותו עסק וחומרת הפגיעות בו. משיקולי צנעת הפרט של המעסיקים, אין הם מפרטים עוד על שיעורי הגבייה הדיפרנציאליים.

ג. איטליה⁵

הביטוח אינו חובה לכולם אלא רק למעסיקים המוגדרים בחוק כמסוכנים (למשל על-פי סוג הציוד והמכונות), לאנשים העוסקים במקצועות החופשיים ולעצמאים בחקלאות. שליש מדמי הביטוח ממומנים בידי העובד ו-2/3 בידי המעסיק. גובה הפרמיה מבוסס על רמת הסיכון של פעילות המעסיק ועל **רמת השכר** שהמעסיק משלם (בדומה לפילוח לפי גודל החברה). לחברות פחות מסוכנות התנאים שונים. בשנתיים הראשונות לפתיחת העסק הפרמיה יכולה לעלות או לרדת עד 15% על פי גודל החברה ומספר תאונות העבודה בתקופת ביטוח מסוימת ועל פי היקף הפעולות למען בטיחות והיגיינה בעבודה מעבר לרמה הנדרשת לפי החוק.

ד. הסוכנות האירופית לבטיחות ובריאות בעבודה (European Agency for Safety and Health at Work)⁶

בשנת 2010 פרסמה הסוכנות האירופית לבטיחות ובריאות בעבודה מחקר רחב בנושא תמריצים כלכליים לבטיחות בעבודה. את המחקר פתחה הצהרה כי אחת המטרות שהציבה לעצמה מועצת האיחוד האירופי היא הקטנת מספר תאונות העבודה ב-25% בין השנים 2007-2012 באמצעות שינוי גישה ושינוי התנהגות, שישפיעו על מספר הפגיעות. נוסף על שינויי החקיקה הדרושים לפעולות הפיקוח והענישה, סופקו גם תמריצים כלכליים כדי לשנות את המצב.

בכמה ממדינות האיחוד, כגון דנמרק, אסטוניה, יוון, ספרד, שוודיה ובריטניה, אין תמריצים הנוגעים לתעריפי הפרמיה. ההמלצה היא להשתמש בפרמיה דיפרנציאלית לפי רמת הסיכון של העסק. במדינות אחרות, כמו בלגיה, בולגריה, צ'כיה, גרמניה, צרפת, איטליה, הולנד, פולין, פורטוגל ופינלנד, ההבדלים בפרמיה מבוססים על שיטת **קנס ופרס**, כאשר דירוג המסוכנות נקבע לפי ניסיון העבר⁷. שיטה אחרת מעודדת מעסיקים להשקיע בבטיחות באמצעות הפרמיה: כאשר

4 תחת משרד התעסוקה של דנמרק פועל ארגון בשם The National Board of Industrial Injuries, המטפל בבטיחות. הוא מטפל במגור הפרטי בלבד ולא במגור הציבורי. ארגון זה מרכז את הקרן של שוק העבודה (labor market occupational fund), העוסקת במחלות מקצוע בלבד. שאר תחומי הביטוח של נפגעי עבודה מטופלים בחברות הפרטיות.

5 באיטליה Italian workers Compensation Authority היא הגוף המנהל את ביטוח תאונות העבודה.

6 הארגון המרכז את הנושא במדינות האיחוד האירופי ופועל תחת מועצת האיחוד האירופי (European Commission).

7 European Agency for Safety and Work, Economic Incentives to Improve Occupational Safety and Health: a Review from the European Perspective. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, p. 9.

חברה משקיעה מאמצים מיוחדים להגברת הבטיחות, הפרמיה יורדת וכאשר לא - היא עולה. שיטה זו נהוגה למשל בגרמניה, שבה גובה הפרמיה נקבע לפי המגזר שהעסק שייך אליו. שיטה דומה נהוגה בהולנד, המעניקה תמריצים באמצעות הפרמיה ומבוססת על שיתוף הפעולה שבין מעסיקים, חברות ביטוח פרטיות ושירותי בטיחות ובריאות במדינה.

חשוב לציין כי למדינות שמערכת הבטיחות בעבודה בהן היא סוציאלית, קל יותר להשקיע בבטיחות בעבודה מאשר למדינות שבהן הביטוח בעבודה הוא באחריותן של חברות הביטוח הפרטיות, מאחר שקל יותר לעקוב ולבצע שינויים כאשר הביטוח מרוכז בידי גוף אחד גדול.

המחקר שהוזכר לעיל הציג שישה מקרים (case studies) המציגים שיטות יעילות של תמריצים כלכליים, ובעקבותיהם הוסקו המסקנות האלה:

- התמריצים לא צריכים להינתן רק בעבור ההישגים בניהול הבטיחות בעבר, כגון שיעורי היפגעות, אלא גם על פעולות מיוחדות למניעת תאונות או מחלות מקצוע עתידיות.
- התמריצים צריכים להיות נגישים לחברות בכל הגדלים - גם למעסיקים גדולים וגם לקטנים, תוך שימת לב לצרכים הייחודיים של מעסיקים קטנים ובינוניים.
- גובה התמריצים צריך להיות כזה שאכן יניע את המעסיקים להשקיע בבטיחות.
- צריך להיות קשר הדוק ושירי בין פעילות המניעה של התאונות על ידי החברות לבין התגמול.
- הקריטריונים בתמריצים צריכים להיות ברורים ופשוטים ככל האפשר, כדי שלא ליצור עומס מינהלי על כל הצדדים שבהסכם - לא על החברות ולא על הארגון המציע את אותם התמריצים.
- אם התמריצים מוענקים לחברות רבות, השיטה היעילה ביותר היא לתגמל באמצעות דמי הפרמיה או המיסים באמצעות קריטריונים קבועים ומוגדרים היטב.
- כאשר מעוניינים לקדם פתרונות חדשניים לתחומים מסוימים, מערכת סובסידיות היא היעילה ביותר⁸.

עם זאת חשוב לזכור כי בבחירת הכלי למניעת תאונות עבודה ומחלות מקצוע יש להתבסס על שילוב אופטימלי ככל האפשר בין שלושה קריטריונים: יעילות, נצילות ואפשרויות לביצוע בידי הממשלה (Toren and Sterner, 2003).⁹

8 שם, עמ' 10.
9 שם, עמ' 23.